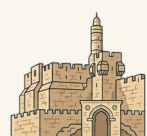

אורות בכרמל

ישיבת "אור וישועה" חיפה

תמוז תשפ"ו

להבין את משמעותם העמוקה. מילים נזרקות לחלל האוויר אך התוכן האמיתי שלהן כפי שנמסר לנו מדור דור על ידי חכמינו האמיתיים, עוות לעיתים קרובות בשל השפעות זרות. גם המושג 'יראת שמים' איבד את משמעותו וגדולתו. ומתוך כך, לפני שניגש לסוגיה, עלינו למחוק ממערכת המושגים את משמעותו הלא-מדויקת ולגשת 'טאבולה ראסה' למשמעות המושג בדברי רבותינו.

כשאנחנו אומרים 'יראת שמים' או 'יראת חטא' אין לחשוב שפירוש הדבר הוא לחיות בחרדה ולהשתתק מפחד מתי מידת הדין תפגע בו. זהו מושג אחר לחלוטין. תפיסה שגויה זו היא מחלה קשה של ההשקפה הגלוטית ששאבה לא מעט השפעות תיאולוגיות זרות מהנצרות ומן העמים שבתוכם חִיִּינוּ. תפיסת הפחד הפרימיטיבית, הפחד מה'מקל', מתאימה אולי לחינוך של ילד קטן אך היא איננה 'יראת חטא' אמיתית ואינה מתאימה כלל לבני תורה. הקדוש ברוך הוא איננו שוטר שמחכה לנו בפינה עם פנקס דו"חות. יראת שמים אמיתית פירושה חשש עמוק מלהיות מנותק ממקור החיים, חשש מלהיות במצב שבו האדם מחטיא את המטרה הרוחנית שלשמה הוא נברא. זהו פחד של רוממות, פחד של כבוד עצום לגדולתו האינסופית של הבורא, פחד הנובע מתוך רצון עמוק לדבוק בטוב המוחלט.

העימות בתלמוד על סדר העדיפויות

כדי להבין עד היכן הדברים מגיעים, נעיין בסיפור התלמודי. עלינו להדגיש: מי שקורא את אגדות חז"ל כפשוטן, בסגנון פשטני, ולא מבין שמאחורי כל מילה מסתתרים עומקים אדירים

מהותה של יראת חטא ועמלה של
תורה בבניין הנפש והאומה

הרב אליהו רחמים זייני שליט"א - נשיא הישיבה

אנו נמצאים בעיצומו של חודש תמוז, חודש בו יצאו המרגלים לדרכם, חודש שבו ההיסטוריה היהודית חוותה שברים נוראים, אך זהו גם חודש שמזמין אותנו לתקן את חטא המרגלים מן היסוד. בימים אלו, בהם אנו עדים למאבקים מבית ומחוץ עלינו לעצור ולהתבונן באחד הדברים החשובים והיסודיים ביותר לכל אדם מישראל הלומד תורה.

כדי להעמיד דברים על דיוקם וכדי לבנות את עצמנו נכונה כאן בארץ ישראל, נתבונן יחד באגדה עמוקה במסכת שבת על פי דברי הראי"ה קוק זצ"ל בספרו 'עין איה'. המטרה של הדברים היא להבין את מקומה של התורה כערך העליון בחיינו ולהעמיד אותה בחיינו בהתאם לכך.

כדי שהתורה אכן תהיה ערך עליון ולא תהפוך לעוד עיסוק אינטלקטואלי או אקדמי בעלמא חלילה, המסד שלה חייב להיות - יראת שמיים.

השפעות זרות על מושג ה'יראה'

אלא שבעולמנו כיום, לצערנו הרב, רבים - ואפילו בתוך עולם התורה - משתמשים במושגים יהודיים שורשיים מבלי

”
אמינא לך אנא דגבר
דחיל חטאין הוא,
ואמרת לי את דבר
אוריין הוא!?”

- ילך לאיבוד.

התלמוד במסכת שבת (ל"א:) מספר: "רבי סימון ורבי אלעזר הוו יתבי, חליף ואזיל רבי יעקב בר אחא". שני ענקי עולם יושבים ועוסקים בתורה, והנה עובר לפנייהם תלמיד חכם נוסף - רבי יעקב בר אחא. באותו רגע, מתעורר ביניהם דיון היורד לשורש הקיום היהודי לגבי הסיבה בגינה יש לחלוק לו כבוד.

"אמר ליה חד לחבריה: ניקו מקמיה, דגבר דחיל חטאין הוא". אחד מהחכמים אומר לחברו: בוא נקום ונעמוד מפניו משום שמדובר באדם שהוא ירא חטא, זוהי התכונה המרכזית שמאפיינת אותו בעיניו. אך החכם השני אינו מסכים: "אמר ליה איך: ניקו מקמיה דגבר בר אוריין הוא". החכם השני אומר לחברו: בוא נקום ונעמוד מפניו משום שמדובר באדם שהוא בן תורה - תלמיד חכם. הוא טוען שהסיבה לכבוד איננה יראת החטא שלו אלא היותו גדול בתורה.

לכאורה, זהו דיון "אקדמי" רגוע בבית המדרש. אך לא כך פני הדברים. החכם הראשון מגיב באופן חריף, נוקב ומזעזע: "אמר ליה: אמינא לך אנא דגבר דחיל חטאין הוא, ואמרת לי את דבר אוריין הוא?!" החכם הראשון מזדעזע: אני אמרתי לך שהוא אדם ירא חטא ואתה עונה לי שהוא בן תורה? תגיד לי, אתה נורמלי? איך אתה מעז בכלל להשוות? נעצור לרגע ונחשוב על המשפט הזה. החכם לא אומר: "אני חולק עליך". הוא נחרד מעצם ההשוואה. מבחינתו, יראת חטא נמצאת במדרגה כל כך גבוהה עד שלהזכיר לידה את העובדה שהאדם הוא "רק" בן תורה נשמע לו כמעט כזלזול. התורה היא ודאי קדושה, אך ללא יראת החטא שהיא המסד שלה כיצד אפשר בכלל להעמידה כסיבה מרכזית לכבוד?

הכרעת התלמוד

התלמוד, כידוע למי שרגיל לדרכיו, אינו אוהב להשאיר דברים בעמימות כאשר ניתן לברר את האמת. כאשר יש ספק מי אמר מה התלמוד חוקר ומכריע. וכאן התלמוד אומר "תסתיים" - מילה ארמית שמשמעותה הכרעה סופית ומוחלטת. "תסתיים דרבי אלעזר הוא דאמר גבר דחיל חטאין הוא". ההלכה וההכרעה בהשקפה היא שרבי אלעזר הוא זה שהזדעזע מההשוואה, והוא זה שהעמיד את יראת החטא בפסגה האבסולוטית. מניין לתלמוד הביטחון הזה? משום שאנו מוצאים מימרא אחרת של רבי אלעזר שמגלה את

השקפת עולמו הטהורה: "דאמר רבי יוחנן משום רבי אלעזר: אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא יראת שמים בלבד". איזה ביטוי עוצמתי! הקב"ה, שברא את כל היקום על כל הגלקסיות שבו, שכל התורה כולה שלו - אין לו בעולמו "אלא" יראת שמים בלבד.

בעולם של בחירה חופשית, בו לכל אדם נתונה האפשרות לבחור בטוב או ברע, הקב"ה מציב כערך עליון דווקא את יראת השמים, אותה הוא דורש מהאדם יותר מכל בחירה טובה אחרת. התלמוד מביא חיזוק לגישה זו דרך מדרש לשוני על המילה 'הן' מהפסוק "הן יראת ה' היא חכמה", ומציין שבלשון היווני 'הן' פירושו 'אחת' (בדומה

העמל בתורה, תוך הכוונה של תלמידי חכמים אמיתיים, הוא המאזן את הנפש ומוציא את כוחות החיים מהכוח אל הפועל בצורה הבריאה ביותר.

לרבות מהשפות האירופיות: one, une, una). יראת ה' היא האחת, היא התכלית היחידה. התלמוד מכריע באופן שאינו משתמע לשני פנים: יראת השמים עומדת מעל לכל.

הרחקת פולחן האישיות

מתוך הבנה זו אנו ניגשים לדברי הראי"ה קוק זצ"ל ב'עין איה' שמסביר את המשמעות העמוקה של הקימה מפני תלמיד חכם. מדוע אנו מצווים לקום באופן פיזי לפני תלמיד חכם? כותב הרב קוק: "עצם הקימה בפני תלמידי חכמים ואנשי מעלה היא מעדנת את הנפש, להרגילה שהציור השלם יביא אותה לידי פעולה והתעוררות". היהדות איננה דת של פילוסופיה מופשטת הנותנת בעולם המחשבה. אם אינך מעביר את האידיאלים אל הגוף - אל הפעולה המעשית - הם יישארו באוויר ולא יפעלו בנפשך. אנו נדרשים לפעולה של קימה כי עצם הפעולה הפיזית הזו מחנכת ומעדנת את הנפש. ולפני מי אנו קמים? אנחנו לא קמים מפני שהחכם הזה הוא בהכרח גאון הדור, במובן האינטלקטואלי הפרטי.

אין כאן כל זכר לפולחן אישיות! פולחן אישיות הוא דבר פסול מן היסוד בתורה. ההערצה שלנו איננה כלפי האדם הפרטי אלא כלפי התורה השוכנת בקרבנו, כלפי הקדושה שהוא מייצג. התנועה הפיזית של הכבוד מרגילה אותנו להעריך באופן נכון ערכים של קודש. זהו הסוד החינוכי העצום של מסורת ישראל: מה שדוחף צעירים להקדיש את יומם ולילם למען עמלה של תורה היא העובדה שהורגלנו מימי נעורינו לכבד תלמידי חכמים. מי שלא חונך מגיל אפס להוקיר ולהעריך תלמידי חכמים לא יוכל להפוך ללומד תורה אמיתי, הכלי הנפשי של הכבוד הראוי פשוט חסר לו.

הערכת העמל

אך התלמוד אינו מבטל את דעתו של החכם השני, שאמר "דגבר בר אוריין הוא". אמנם יראת החטא היא התכלית אך לחכם השני הייתה אמירה מוסרית בעלת חשיבות אדירה. מסביר הרב קוק: "אין הפעולה יוצאת מתוך הכרת הכבוד פועלת פעולתה בשלמות, כי אם בהיותה מכוונת נגד דבר טוב הנמצא במכובד, שבא לו בעמל נפשו וחפצו אותו". על מה אנחנו חולקים כבוד לאדם? האם על כישרון טבעי שהוא נולד איתו? האם אדם שנולד עם מוח מתמטי מבריק זכאי לכבוד מצד עצמו? ודאי שלא! זו מתנה משמים שהוא לא עשה דבר כדי לקבלה. הכבוד שלנו מופנה כלפי הבחירה החופשית של האדם. אל המאמץ האדיר שלו לנצח את הנטיות החומריות שלו, את העייפות שלו ואת היצרים שלו. אנו מכבדים את ה"יזע והדמעות", את כוח הרצון האנושי שגובר על נתוני הפתיחה.

וכאן אנו מגיעים לגישה הנפשית שאיתה אנו צריכים לגשת אל הלימוד. הרמח"ל בספרו 'דרך ה' מסביר ששלמות האדם הינה דבר נרכש. הקב"ה אינו רוצה לתת לנו מתנות חינם. התוצאה צריכה להיות מושגת בעקבות ההשתדלות ומתוך העמל. מתוך כך, הדבר הגרוע ביותר בעבודת ה' הוא הגישה התבוסתנית. אסור לאדם להגיד "אני לא אצליח" או "לימוד התורה זה לא בשבילי". אין דבר כזה! התורה ניתנה לכל יהודי! אם אתה מתקשה בסוגיה, אל תוותר. גש לחבר; גש לרב. הכלל הוא פשוט: אל תגיד "אני לא יכול"; תשאל "מה עליי לעשות כדי להצליח".

התורה מלמדת אותנו כלל עמוק: נבראנו בבחינת אות א' אך ורק כדי שנעמול

כדי למלא את ייעודו הא-להי. במציאות כזו, התורה דורשת מאיתנו להיות לא רק "אנשים מוסריים", במונחי הפילוסופים המערביים, אלא "אנשי קודש". "אֲנָשִׁי קֹדֶשׁ תִּהְיוּ לִי" (שמות כ"ב, ל'). הקודש הזה נבנה מתוך אותה יראת חטא טהורה עליה הצביע רבי אלעזר, ומתוך אותו עמל בלתי מתפשר של 'בר אוריין'. רק שילוב של שניהם - עמל התורה יחד עם רגישות מוסרית ורוחנית שגורמת לנו לרעוד מלהחטיא את ייעודנו - יאפשר לנו להתמודד עם כל אתגרי התקופה ולבנות כאן חברה שראויה לגודל השעה ולנס של קיבוץ הגלויות.

בחודש תמוז זה, אל מול האתגרים מבית ומחוץ, נאמץ אל ליבנו את התודעה העליונה הזו. נרבה בעמלה של תורה, בכיבוד תלמידי חכמים וביראת שמים טהורה, ונזכה לראות בבניין השלם של הנפש ושל האומה כולה.

ונהפוך להיות ת'. הקב"ה לא נתן לנו את החיים בכדי שנישאר תקועים במצב ההתחלתי. אנו רואים לעיתים קרובות אצל צעירים מוכשרים שתי תופעות קוטביות ומסוכנות: או גאווה אינסופית - מחלה נוראה שמשתקת את ההתפתחות; או, מן הַעֵבֶר השני, ייאוש וזלזול עצמי בו האדם רואה את עצמו כחסר ערך. שני קיצונים אלו הרסניים. העמל בתורה, תוך הכוונה של תלמידי חכמים אמיתיים, הוא המאזן את הנפש ומוציא את כוחות החיים מהכוח אל הפועל בצורה הבריאה ביותר.

לבנות אנשי קודש בארץ ישראל

אנו שבים וקוראים בימים אלו את המציאות שבה אנו חיים. תקומתנו בארצנו איננה רק מתוך נקודת מבט של "מקלט בטוח" לעם ישראל אלא בעיקר - שיבה של העם היהודי למקומו הטבעי

עבודה שכלב

הרב ידידיה זייני - ראש הישיבה

הנזותן לַיֵּעָף פֶּחַ - מהם הכוחות המיוחדים הניתנים לאדם בכל בוקר?

קושי הלכתי ולשוני

סדר ברכות השחר המהווה את שער הכניסה לעבודת היום החדש נועד להודות לקב"ה על סדרי המציאות והכוחות המתחדשים באדם בכל בוקר. אולם, המעיין בברכת הַנּוֹתֵן לַיֵּעָף פֶּחַ ניצב בפני קושי כפול, הלכתי ומושגי, המצריך בירור מדרגה עמוק. במישור ההלכתי, ברכה זו שנויה במחלוקת בקרב רבותינו הראשונים. בניגוד לרוב ברכות השחר המעוגנות היטב בתלמוד הבבלי, ברכה זו אינה נזכרת בו, והגאונים ורוב הראשונים כלל אינם מביאים אותה בחיבוריהם. הבית יוסף הדגיש כי חכמים

כרמב"ן, הסמ"ק והרוקח לא הזכירוה, ועל כן פסק בשולחן ערוך שאין לברך אותה משום שאין לאדם רשות לחדש ברכות שלא נתקנו על ידי אנשי כנסת הגדולה. מתי הברכה התחילה להופיע? בסידורי אשכנז כאשר היא מתבססת על המדרש המתאר את הפקדת הנשמה העייפה בידי הקב"ה בלילה וקבלתה כבריאה חדשה בבוקר, בבחינת "חַדָּשִׁים לְפָקְדִים רַבָּה אֲמוֹנָתָךְ". רק מכח דברי האר"י והחיד"א, שהעידו כי לו ראה הבית יוסף את סוד הברכה היה חוזר בו, פשט המנהג ברוב קהילות ישראל.

מעבר לקושי ההלכתי ניצב לפנינו קושי חמור. בבואנו לברר את שורש המושג עייף (או יעף) בתורה, אנו מוצאים כי הופעותיו נכרכות תמיד בהקשרים שליליים של חטא, שפלות ורשעות. הפעם הראשונה בה מופיע המושג היא אצל עשו, השב מן השדה והוא "עֵיִף" (בראשית כה). הפעם השנייה היא בפרשת זכור, בתיאור רגע השפל של עם ישראל: "וְאַתָּה עֵיִף וְיָגַע וְלֹא יָרָא אֱלֹהִים", עת מכה בו עמלק. נמצאנו שואלים: אם העייפות היא סמל לנפילה מוסרית, לאובדן שליטה ולפגיעה עמלקית, כיצד אנו מנרמלים אותה ומייחסים אותה לכל אחד מאתנו?

מהו החוט השוזר המקשר בין עייפותו הרצחנית של עשו לכוחו המחייב של הקב"ה מדי בוקר?

המקור לעייפות הנפש

כדי להבין את המשמעות העמוקה של המושג, עלינו לנתח את מהות עייפותו של עשו. התורה מציינת: "וַיָּבֹא עֵשָׂו מִן הַשָּׂדֶה וְהוּא עֵיִף". חז"ל במסכת בבא בתרא (ט"ז:) חושפים כי באותו יום עבר עשו חמש עבירות חמורות המערערות את יסודות הקיום: רצח, עריות, כפירה בעיקר ובתחיית המתים, וביזוי הבכורה. הרא"ם (ר' אליהו מזרחי, גדול פרשני רש"י) מבאר כי התורה בחרה בלשון 'עייף' ולא בלשון 'רעב', כי 'עייף' זו לשון דו-משמעות המשמשת הן לרעב והן ללאות שלאחר רצח (כפי שנאמר בירמיהו "כִּי עֵיִפָּה נַפְשִׁי לְהַרְגִים") - כדי לרמוז על מהות מעשיו של עשו באותו יום. הבחירה במושג עייף מלמדת כי מדובר בעייפות מוסרית.

עייפותו של עשו אינה לאות פיזית מקרית של צייד, אלא מבטאת ריקבון מוסרי חמור. 'הכלי יקר' (בראשית כ"ה) מבאר כי עשו, שנולד תחת מזל מאדים (שופכי דמים), נמשך ל"אֲדָם הָאֲדָם הַזֶּה" (שם) לא מחמת רעב גרידא, אלא משום שביקש להזין את נפשו האדומה והרצחנית במאכל התואם את מזגו. דרישתו "הִלְעִיטֵנִי נָא" - לשון השמורה לפיטום בהמות - מעידה כי עייפותו היא עייפות חייתית הנובעת משקיעה גמורה בתאוות ובחומריות, המאבדת מהאדם את צלמו ודעתו האנושית. הוא עייף מהעבירות שביצע והעייפות הזו גורמת לו לאבד את השליטה העצמית שלו. כאן משתלב עמלק, נכדו של עשו. רש"י מפרש כי המילים "אֲשֶׁר קָרָךְ בְּדָרְךָ" (דברים כ"ה) רומזות לקור. מבאר הרב קוק (מאורות

מהו החוט השוזר בין עייפותו הרצחנית של עשו לכוחו המחייב של הקב"ה מדי בוקר?

רוצים לשתף אותנו בדעתכם או תגובתכם בנושא מסויים?
הארות והצעות יתקבלו בברכה!
מוזמנים לסרוק את הברקוד

הראי"ה, זכור, תרנ"ד) שעמלק הצליח לקרר את חום ההתלהבות והחשק של עם ישראל לעבודת ה'. הפגיעה של עמלק ב"נחשלים" היא פגיעה בשורש האמונה דרך ביזוי ברית המילה (כפי שהמדרש מתאר), המייצגת את השליטה המוסרית על הכוחות היצריים. מאז אותה פגיעה, נכנסה בעם ישראל עייפות בעשיית מצוות - חולשה נפשית הנובעת ממיעוט חשק. עייפות זו היא תוצאה של הסתר פנים, שבה האדם מרגיש רפיון ופונה אל החומר כדי להתחזק, אך פתרונות אלו רק מפילים אותו לעייפות עמוקה ויאווש גדול יותר. העייפות אינה רק טכנית; היא נובעת מחוסר רצון וחשק לקדושה.

סְלוּק הַמְּנִיעָה וְהַשְׁבַּת הַחֲרוּת

בברכת 'הַנּוֹתֵן לְיַעֲקֹב פָּח' אנו מודים על כך שהקב"ה מוציא אותנו מן המעגל הסגור ההרסני של העייפות המזינה עייפות. העייפות הפיזית עלולה לגרום לאובדן שליטה, לכעס ולשקיעה בחומר, ואלו בתורם מעצימים את העייפות הנפשית והיאווש. עשו ביקש לפתור את עייפותו הנפשית בהלעטה חומרית של עדשים אדומים (מכילים ברזל רב), בדומה לאדם האוכל סוכר כדי להתעורר וחווה נפילה קשה לאחר זמן קצר.

במהלך הלילה, הקב"ה מבצע פעולה של 'השכחה' וחדודש; הוא מסתיר מאיתנו את רפיון האתמול ואת תחושת הכישלון המכבידה על הנפש, ומעניק לנו מוטיבציה חדשה לפעול בשמחה. אנו מתעוררים בבוקר עם כוחות אדירים המאפשרים לנו להיות שוב בשליטה ובשמחה. בניגוד לעשו המנסה לפתור את עייפותו הנפשית באמצעים גשמיים, אנו מברכים על הכוח האלוקי המאפשר לנו להתחיל מחדש כבני חורין, בעלי בחירה ודעת צלולה. הברכה היא על כך שה' לא משאיר אותנו במעגל הסגור של העייפות המוסרית.

פֶּחַ מִתּוֹךְ חֲשֻכַת הַגְּלוּת

רובד נוסף לברכה זו עולה מנבואת ישעיהו (פרק מ'), שהיא המקור בתנ"ך לאותה ברכה: "הֲלוֹא יִדְעָתָּ... בּוֹרֵא קְצוֹת הָאָרֶץ לֹא יֵעָף וְלֹא יִגָּע... הַנּוֹתֵן לְיַעֲקֹב פָּח". הרד"ק (שם) מבאר כי פסוקים אלו הופנו לישראל בגלות, התוהים במרירות: "נִסְתָּרָה דְרָכֵי מֶה" (שם). אורך הגלות מייצר עייפות לאומית, תחושה שהקב"ה עזב את הארץ והפקיר את בניו לצרות הזמן. התשובה האלוקית היא כי "אֵין חֶקֶר

לְתַבְּנֹתוֹ" (שם). הקב"ה אינו מתעייף, אלא הוא "מסבב סיבובים" הנסתרים מבינתנו. כל זמן ה'לילה' של הגלות וההסתר אינו אלא צבירת כוח לקראת הגאולה העתידה. כשיעקב אבינו אמר ברגע של חולשה "לָמָּה הִרְעָתָם לִי" (בראשית מ"ג), הקב"ה העיר לו (על פי מדרש רבה מקץ, ו') כיצד בשעה שהוא עסוק להמליך את בנו במצרים יעקב אבינו מצוי במרירות. העייפות והסבל הלאומיים הם למעשה הטענה רוחנית לקראת מדרגת המלכות שתבוא. ברמה הלאומית והפרטית כאחד, הברכה היא שבח על כך שהקב"ה בונה בנו כוחות דווקא בזמן המשברים לקראת עתיד טוב יותר ומתוקן יותר.

הקב"ה בורא בכל דור ובכל אדם את היתד הנדרשת לשאת את משא השליחות שלו

הַנִּגָּג וְהִיתָד

מדרגה שלישית ומרכזית לברכה זו מופיעה במדרש (בראשית רבה ס"ד, ב') על הרעב בימי דוד. המדרש תמה מדוע הרעב הגיע דווקא בימי דוד ולא בימי שאול, הרי כפי שהקב"ה אומר בעצמו, סיבת הרעב זה יחסו של שאול לגבעונים! ומשיב דרך משל: "משל לזג שהיה בידו קופה מליאה כוסות ודיטרוטין (=כלים שברירים) ובשעה שמבקש לתלות את קופתו היה מביא יתד ותוקעה ונתלה בה ואח"כ היה תולה את קופתו, לפיכך כולם לא באו בימי בני אדם שפופים אלא בימי בני אדם גבורים שיכולים לעמוד". "ע"י שהיה שאול גרופית של שקמה גילגלו הקדוש ברוך הוא והביאו בימי דוד, שילא חטא". דורו של שאול היה כנטיעה רכה שלא הייתה מסוגלת לעמוד בלחץ הניסיון, ואילו דוד ודורו היו כ'יתד חזקה' המסוגלת לשאת משא כבד.

הנצי"ב מוולוז'ין מבאר (דרשות, קדמת העמק הראשון, י"ג) כי הניסיונות הקשים משולים לקופה (=סלסלה) יקרה של כלי זכוכית שבירים. לעיתים, כדי לשמור על הייעוד הלאומי, על עם ישראל לעבור תקופה של ביזיון (כחילול השם שברעב או בצורך בחסדי אומות), אך דווקא מתוך אותה מצוקה מתגלים כוחות גבורה אדירים המביאים לקידוש השם בניצחון

ובמלחמה. יתרה מכך, רבי ברכיה מלמד יסוד עמוק עוד יותר: אין זה שהם היו גיבורים ולכן זכו לניסיון, אלא מכיוון שהקב"ה ידע שיעמוד בפניהם ניסיון - הוא הקדים ונסך בהם גבורה מראש.

זהו עומק הברכה הנאמרת בבוקר: האדם שקם בבוקר לעתים מתמלא בחששות מהיום הקרב ובא - הוא יודע שיום זה עלול להביא אתו אתגרים קשים ומעייפים. בברכת "הַנּוֹתֵן לְיַעֲקֹב פָּח", אנו מודים לקב"ה על כך שהוא מקדים רפואה למכה ומצייד אותנו מראש בעוצמה הנדרשת להתמודד עם כל קשיי היום והעייפות שבתוכנית האלוקית עבורנו. והדבר נכון גם במישור הכללי הקב"ה בורא בכל דור ובכל אדם את היתד הנדרשת לשאת את משא השליחות שלו.

שְׁלוֹשׁ הַקּוֹמוֹת שֶׁל הַפָּח הָאֱלֹקִי

נמצאנו למדים, כי ברכת "הַנּוֹתֵן לְיַעֲקֹב פָּח" איננה רק הודיה על רעננות הגוף לאחר שנת הלילה. זהו בירור מדרגה הכולל שלוש קומות יסודיות הנבנות בנו כל בוקר מחדש:

1. פְּמִישׁוֹר הַפָּרָטִי: אנו מודים על שבירת המעגל הסגור של העייפות המוסרית. הקב"ה מעניק לנו בבוקר כוח נפשי ופיזי גם יחד, המאפשר לנו לצאת מהעייפות הנפשית והרפיון האמוני הנובעים מכישלונות היום הקודם, ולשוב למדרגה של שליטה ובחירה בטוב.

2. פְּמִישׁוֹר הָאֲמוּנִי: אנו מכירים בכך שהסתר הפנים של הלילה והגלות אינו זמן של נטישה, אלא דווקא זמן של הטענה וצבירת כוחות לקראת התפרצות אדירה של אור הגאולה. העייפות והשינה הלאומית היא המצע לצמיחת הגבורה העתידית.

3. פְּמִישׁוֹר הָאֲמוּנִי: אנו מודים על כך שהקב"ה נותן כחות לאדם לפי עתידו. הוא נוסך בנו מראש את היתד - את הגבורה הנדרשת לעמוד בניסיונות ובאתגרים המזומנים לנו באותו יום, מתוך ידיעה שאין הוא מביא על האדם ניסיון שאין לו את הכוחות לעמוד בו.

בברכנו בכל בוקר, אנו מצהירים כי אין אנו כעשו העיף והרודף אחר חומריותו, אלא כבני חורין המקבלים כוח אלוקי לפעול במציאות בקומה זקופה ובחשק גדול. יהי רצון שכפי שזכינו לראות בתקומת עם ישראל, עת נתן ה' כוח לעמו היעף מהגלות הארוכה, כך ימשיך ויחליף כוחנו כנשרים, ירצו ולא ייגעו ילכו ולא ייעפו, במהרה בימינו אמן.

מחשבה

הרב חיים אסכנ - ראש כולל רבנות ודיינות

הן יראת ה' היא חכמה

ותיקון המידות כיון שזה נראה להם מובן ופשוט, כולם יודעים מושגים אלו ומכירים בחשיבותם אבל מחדד לנו הרמח"ל שיש הבדל בין ידיעה חיצונית של הדברים לבין ידיעה פנימית, בין ידיעה שטחית להבנה מעמיקה, וכך כתב: "והנה הכתוב אומר הן יראת ה' היא חכמה ואמרו רבותינו הן אחת שכן בלשון יוני קורין לאחת הן - הרי שהיראה היא חכמה והיא לבדה חכמה וודאי שאין נקרא חכמה מה שאין בו עיון".

הנושאים הללו דורשים עמל גדול כדי לרכוש אותם בניגוד לרושם הראשוני, חכמה זו היא מיוחדת! יש בה צד חיצוני וצד פנימי בשונה מכל החכמות. בחוכמה מחוכמות העולם ואפילו חוכמה תורנית, משאדם השיג את החכמה יוכל להעביר אותה לאחר אולם החכמה זו ניתן להעביר את התוכן שלה, את ידיעותיה, אבל לא את המהות הפנימית שלה. אדם יכול לבאר מהי אהבת ה' אולם את ההרגשה הפנימית שמרגיש אוהב ה' האמיתי אי אפשר להעביר למי שלא עמל להשיג זאת!

וכך ביאר זאת הרב קוק במוסר אביך א', א': "הנה באמת ענין העבודה בכלל והיראה והאהבה והדבקות ידועים לכל אבל הידיעה היא רק ידיעת השם לבדו ולא הכוונה שהשם נושא בתוכו". ניתן להעביר את המילים אבל לא את התוכן הפנימי, לכן נאמר שרק יראת השם היא חכמה במובן הזה שהיא שונה מכל החכמות שהצד החיצוני והפנימי שווים בחכמה זו יש גם צד פנימי שאותו אי אפשר להעביר רק אדם שעבד ועמל על כך יוכל לרכוש תוכן פנימי זה זר לא יוכל להבין גם אחרי כל ההסברים.

במסילת ישרים ישנה תועלת גדולה שאחרי חזרות רבות דברים אלו ימצאו אצל הלומד במודע ויש בכך הרבה ברכה. ויתרה מכך, מי שעמל בספר יכול לא רק לדעת אלא גם לרכוש מידות אלו באופן עמוק, באופן פנימי שישפיע על כל מהלך עבודת השם שלו. יחול בו שינוי לא רק בידיעת הדברים אלא גם בהשפעה פנימית על אישיותו.

אחד הספרים המשפיעים בעולם ההגות היהודי הינו "מסילת ישרים". הרמח"ל בהקדמה לספר מבאר לנו את מטרת חיבורו: "אמר המחבר: החיבור הזה לא חיברתי ללמד לבני אדם את אשר לא ידעו אלא להזכירם את הידוע להם ומפורסם אצל פרסום גדול. כי לא תמצא ברוב דברי, אלא דברים שרוב בני האדם יודעים אותם ולא מסתפקים בהם כלל וכו' אבל התועלת יוצא מן החזרה עליו והתמדה כי יזכרו לו הדברים האלה הנשכחים מבני האדם בטבע וישים את חובתו אשר הוא מתעלם ממנה".

בתחילת ההקדמה מבאר לנו הרמח"ל עקרון חשוב: רוב ככל הדברים הכתובים בספר ידועים, א"כ מדוע יש להזכירם? נראה כתירתי דסתר, דבר ידוע אין צורך להזכיר! אלא ההזכרה כאן אינה במובנה הרגיל, כדי להזכיר, שהרי אנו יודעים אלא מטרת החזרה היא להטמיע את הדברים בנו כדי שיהיו חלק מאיתנו ובשעת הצורך כאשר תהיה לנו התמודדות עם נטיית טבעית חומרית לדברים אחרים יזכרו לנו הדברים האלה, הנשכחים מבני אדם בטבע, ויגרמו לנו לשים אל ליבנו חובתנו אשר אנו מתעלמים ממנה.

בהמשך דבריו הרמח"ל עולה קומה: "ואף על פי שכבר קבועים בלב כל האדם הישר התחלותיו ויסודותיו אם לא יעסוק בהם יראה פרטיו ולא יכירם יעבור עליהם ולא ירגיש".

כאן מדגיש הרמח"ל עקרון נוסף - חזרות מרובות גורמות לנו להתבונן יותר ולהכיר גם פרטים. לרב האנשים ידועים יותר הכללים, לדוגמא שיש צורך באהבת השם ויראתו וכן דבקות בה' אבל פרטי הדברים והדקויות שמבארים ומביאים אותנו להשיג מדרגות גבוהות ונעלות, אלו פחות ידועים ולכן לימוד וחזרות על הדברים יכולים להשלים את הפער.

בהקשר של יראת ה' ואהבתו הרמח"ל מגלה לנו עניין גדול מאוד. אנשים רבים לא עוסקים בנושאים של יראת השם, אהבת ה'

ספר שלישי ואחרון בסדרת
פירושי המרתקים של
הרב אליהו בן אמוזג על התורה

מחיר קטלוגי 340 ש"ח
מחיר לאחר הנחה: 300 ש"ח

יצא לאור!

מחיר לספר בודד 120 ש"ח

קישור לספר יחיד

קישור לסט

אם למקרא - במדבר דברים

בעריכת הרב אליהו רחמים זייני שליט"א

"אשר
בחר בנו
מכל העמים
ונתן לנו
את
תורתו"

שבת לבו"שים

בישיבת ההסדר חיפה, "אור וישיבה"

שמיניס יקר!

ישיבת 'אור וישיבה'

שבת שבושים
אחרונה לשנת
תשפ"ו!

בתכנית

- מפגש מיוחד עם נשיא הישיבה הרב אליהו זייני שליט"א
- התוועדות ליל שישי
- עונג שבת
- שיעורים מפי רבני הישיבה

פרשת בלק
י"ב תמוז

27 ליוני למניינם

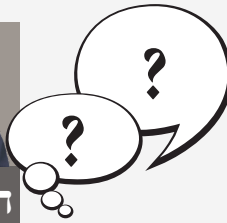
לפרטים והרשמה:

נעם נוימן: 053-228-2507 | יהונתן רביבו: 058-632-4642

שז"ת

הרב חננאל עמי ישראל זיני - ראש המכון התורני

סובלות מאד. אך בימינו רוב הנשים נהגו להקל. ואם יש חשש שמא ייפסק החלב בעקבות הצום - אין לאשה להתענות בצומות אלה, גם אם היא מרגישה טוב.

שאלה:

שלום הרב,

ראיתי שבבית הכנסת שלכם קוראים את ההפטרה במנחה של תענית ציבור. אבל לא ראיתי מנהג כזה בשום בית כנסת ספרדי. מה פשר העניין?

תשובה:

כיון שיש טוענים שמנהג הספרדים שלא להפטיר במנחה של תענית, בניגוד גמור למנהג רבים מהספרדים, יש לבאר את עניין ההפטרה במנחה של תענית.

אע"פ שמלשון התלמוד במסכת מגילה נראה שאין הפטרה באף יום חול, אין הדבר אמור אלא לגבי קריאת התורה בשחרית ולא לגבי קריאת התורה במנחה (עיי' בספר השולחן הלכות תפילה שער ו'). וגם בשחרית אין הדבר מוחלט שאין הפטרה, וכל שכן שאין לומר שאסור להפטיר שהרי אמרו חז"ל (מגילה ל"א): שנהגו העם לקרוא בתשעה באב "כי תוליד בנים" ולהפטיר "אסף אסיפם". ובמסכת סופרים (פי"ז הלכה ה') נאמר במפורש: "ובתעניות של תשעה באב ושבע אחרונות של עצירת גשמים, ברכות וקללות, אבל תעניות אחרות, ויחל משה, ומפטירין דרשו י"י, ויש אומרים שאין מפטירין, ונהגו בו העם".

ורב שר שלום גאון (תשובות הגאונים ליק סימן ע"ט) כתב שבשבע תעניות אחרונות שגוזרים ב"ד על הציבור כשיש בצורת ח"ו, יש בכל אחת מהן הפטרה. וגם רב הא"י גאון כתב שבמנחה של תשעה באב קוראים בתורה "ויחל משה", ומפטירים "שובה ישראל" (המנהג הלכות ת"ב). ורב פלטוי כתב "ואם רוצה להפטיר בנביא מפטיר שובה ישראל" (רי"ף נ' גיאת הלכות תשעה באב עמ' ל"א).

וכתבו כמה וכמה מפוסקי ספרד שנוהגים להפטיר במנחה של כל תענית (הלכות רבי שמואל הנגיד, ספר השולחן לעיל, הרא"ש מגילה פ"ד סימן י', ר"ד אבודרהם סדר שחרית של שבת ועוד).

מכל מקום זהו זמן של פורענות ואף בלילה יש לנהוג כדין 'בין המצרים'.

שאלה:

שלום הרב,

אישה שילדה לפני 10 חודשים (ולא מניקה) פטורה מהצום?

תשובה:

אמרו חז"ל במסכת פסחים (נ"ד): "דרש רבא: עוברות ומניקות מתענות בתשע ומשלימות בו, כדרך שמתענות ומשלימות ביום הכיפורים". כלומר, נשים בהריון ונשים מניקות חייבות לצום בתשעה באב צום מלא כפי שמחויבות ביום הכיפורים. ומלשון זו דייקו הראשונים שאין הן חייבות בתעניות אחרות (עיי' בבית יוסף או"ח תקנ"ד, ה') מפני הקושי שלהן לצום, חוץ מכאשר גוזרים חכמי ישראל תעניות באב (וע"ע ברמב"ם הלכות תעניות פ"ג ה"ה ושם במפרשים).

אלא שיש לברר האם דין מניקה הוא כל זמן שהיא מניקה בפועל או שיש לה דין מניקה עד 24 חודשים מהלידה. ודבר זה נחלקו בו התנאים (נדה י"ט). ופסקו חכמי ישראל שיש לה דין מניקה עד 24 חודשים מהלידה כיון ש"אבריה מתפרקין ואין נפשה חוזרת עד עשרים וארבע חדש" (שם), גם אם אינה מניקה בפועל (עיי' בשו"ע יו"ד קפ"ד, ז'). ואעפ"כ, אם היא מניקה מעבר ל-24 חודשים היא פטורה מהצומות.

אבל הדגיש התלמוד הירושלמי (תענית פ"א ה"ה) ביחס לתעניות על הבצורת מהן פטורות המעוברות והמניקות: "אעפ"כ אינן מנהגות עצמן בתפנוקים אלא אוכלות ושותות כדי קיום הולד". כלומר, מי שפטור מהצום, אין לו להתפנק במעדנים ופינוקים, אלא רק באוכל בסיסי ושתייה לפי הצורך.

אמנם כתב הרמ"א (או"ח תקנ"ג, א'): "עוברות ומניקות שמצטערות הרבה, אין להתענות. ואפילו אינן מצטערות, אינן מחויבות להתענות אלא שנהגו להחמיר". ובעבר הנשים בעלות יראת שמים נהגו כן והתענו בצומות אלה חוץ ממקרים בהן הן

שאלה:

שלום הרב,

ממתי יש להתחיל את מנהגי ימי 'בין המצרים'? בליל י"ז בתמוז או רק מתחילת הצום?

תשובה:

דרשו חז"ל (איכה רבה פרשה א' סימן כ"ט): "כל רודפיה השיגוה בין המצרים" - ביומין דעקא (=בימי הצרה), משבעה עשר בתמוז עד תשעה באב". ומכאן נהגו כל ישראל למעט בשמחה בימים אלו, כל עדה ומנהגה (עיי' בשו"ע או"ח סימן תקנ"א סעיפים: ב'-ד', ז', ט', ט"ז-י"ח). אך מתוך מה שאמרו חז"ל שבין המצרים זה מי"ז בתמוז עד תשעה באב יש שהבינו שמדובר דווקא בין הצומות, ואם כן, בליל י"ז בתמוז כיון שעוד לא התחיל הצום לא מתחילים מנהגי האבלות על החורבן.

אך אין זה נכון. ראשית, מפני שלא נאמר שבין הצומות אלו ימי צרה אלא בין המצרים - משבעה עשר בתמוז עד תשעה באב. וכיון שעל פי התורה היום מתחיל מהלילה, כמבואר בתורה "ויהי ערב ויהי בקר", שבעה עשר בתמוז מתחיל מהלילה. ואין זה כלל עניין לצום.

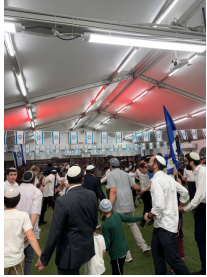
שנית, גם הצום מתחיל מהלילה. שהרי אמרו חז"ל שיש לומר "עננו אבינו עננו ביום צום התענית הזה" מתפילת ערבית (שבת כ"ד. ירושלמי ברכות פ"ד ה"ג. וכ"פ השו"ע או"ח תקס"ה, ג'), אע"פ שהאדם יכול לאכול ולשתות עד עמוד השחר (כל עוד לא ישן. אך אם הולך לישון ורוצה לקום לאכול או לשתות, צריך להתנות על כך לפני שילך לישון. שו"ע או"ח תקס"ד, א'). ואמנם הרמ"א כתב (תקס"ה, ג') נהגו שהיחיד אינו אומר עננו אלא במנחה, וזה מחשש שמא לא יסיים את התענית ונמצא שקרן בתפילתו. אך מעיקר הדין תחילת התענית היא מליל התענית.

וכן כתב הרב חיד"א (שו"ת חיים שאל ח"א סימן כ"ד) לעניין ברכת שהחיינו כנגד מי שטען אחרת, והסביר על פי דברי הרמב"ן שתקנת הנביאים המקורית הייתה להתענות גם בצומות י"ז בתמוז, י' בטבת וג' בתשרי לילה ויום כתשעה באב. אלא שתקנה זו לא הייתה אלא לזמנים הקשים של הגלות ולכן הקילו בצומות אלה. אך

חדשות הישיבה

ביקור חיילים

נסענו לבקר את חיילינו היקרים, שיצור ב' המשרתים בחטיבת גולני לפני כניסה נוספת ללבנון, ה' עמכם גיבורי החיל!

הילולת הרמח"ל

תלמידי הישיבה ציינו את הילולת הרמח"ל זצ"ל בישיבה עם דברי תורה מתורתו ומספריו וסעודה חגיגית.

יום חירות ירושלים

בערב יום ירושלים הלכו התלמידים לרקוד ולשמוח ברחובה של עיר יחד עם אנשי השכונה לכבוד של ירושלים. לאחר מכן, שמעו שיחה מרתקת מפי המזרחן ד"ר מרדכי קיזר בנושא ירושלים ומקומה בין היהדות לאיסלאם והשקר הגדול של ירושלים בצולם המוסלמי, והתפללו תפילת ערבית חגיגית שהסתיימה בשירים וריקודים להודות לה' על הניסים ועל כל הטוב אשר עמנו!

שיעורי הכנה לצבא

לקראת הציוס המתקרב, תלמידי שיצור ב' עוברים סדרת שיעורים המשלבים הלכה ומחשבה מפי הרב עדיאל, ר"מ השיצור. שיעורים אלה נועדו לתת לתלמידים את החיזוק וההכנה הנפשית לקראת אתגרי השירות הצבאי ואת הידע ההכרחי החיוני לשגרת יומיו של חייל שומר תורה ומצוות בצבא.

עורך ראשי: יהונתן רביבו 058-632-4642
לפרסומים והקדשות בעלון: 050-446-5711

נא לשמור על קדושת הגיליון
כל הזכויות שמורות
לישיבת "אור וישועה" חיפה